

Amorium Kenti Kazılarında Bulunan Orta Bizans Dönemi (10-11. Yüzyıl) Pişmiş Toprak Kandilleri

Mehmet Kurt*

Öz

Bu çalışmanın konusunu, Amorium kenti kazılarında tespit edilen bir grup çark yapımı pişmiş toprak kandil buluntusu oluşturmaktadır. Çeşitli mekânların aydınlatılmasında kullanılan pişmiş toprak kandiller, genellikle el yapımı, kalıp yapımı ve çark yapımı olmak üzere üç farklı teknikte üretilmişlerdir. Orta Bizans Dönemi'nde, bu üç teknikten biri olan çark yapım tekniğinin yoğun şekilde kullanıldığı görülmektedir. Nitekim birçok merkezde, çark yapım tekniği ile açık formda üretilen kandillerin sırlı ve sırsız örneklerini tespit etmek mümkündür. Söz konusu merkezlerden biri olan Amorium, bu kandil tipinin yoğun olarak ele geçtiği kentlerden biri olma özelliği ile dikkat çekmektedir. Bu yoğunluk, kandil buluntularına ilişkin yapılan çalışmalara katkıda bulunması açısından önemli bir veridir. Amorium kandil buluntuları, kentin Aşağı Şehir bölümünde yer alan A Kilisesi, Büyük Mekân ve Büyük Bina-Doğu (BBD) ile Yukarı Şehir bölümünde yer alan İç Sur ve Bazilika B alanlarında ele geçmiştir. Toplamda 57 adet olan kandiller, form ve hamur yapıları göz önünde bulundurularak ayrıntılı şekilde tanımlanmıştır. Ayrıca ele geçtikleri alanlardaki tabakalar ve diğer merkezlerde tespit edilen benzer örnekler dikkate alınarak tarihlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Amorium, Bizans, Orta Çağ Arkeolojisi, Pişmiş Toprak Kandil, Aydınlatma Araçları.

Terracotta Lamps from the Middle Byzantine Period (10th-11th Centuries) Unearthed in the Amorium at Excavations

Abstract

The subject of this study is a group of wheel-thrown terracotta lamps unearthed during the excavations at the city of Amorium. Terracotta lamps used to illuminate various places are generally produced with three different techniques: hand-shaped, mold-made, and wheel-thrown. It is seen that the wheel-thrown

* Dr., Kültür ve Turizm Bakanlığı, Afyonkarahisar Müzesi, Müze Araştırmacısı, Afyonkarahisar/TÜRKİYE <https://ror.org/04zsc3j83> mehmetkurt2627@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-9639-1090>

Amorium Kazıları, 2013 yılından itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014 yılından itibaren Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri komisyonunca kabul edilen "Genel Amaçlı (Proje No: 2204E037) ve Lisansüstü Tez Projeleri" kapsamında yürütülmekte olup aynı zamanda Türk Tarih Kurumu tarafından da desteklenmektedir. / The Amorium excavations have been carried out since 2013 under the auspices of the Ministry of Culture and Tourism, and since 2014 within the scope of the 'General Purpose Project (Project No: 2204E037)' and 'Graduate Thesis Projects' approved by the Scientific Research Projects Commission of Anadolu University. The project is also supported by the Turkish Historical Society.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Atıf/Citation: Kurt, Mehmet, "Amorium Kenti Kazılarında Bulunan Orta Bizans Dönemi (10-11. Yüzyıl) Pişmiş Toprak Kandilleri", *Höyük*, 15, 2025, s. 165-196.

technique, which is one of these three techniques, was used intensively in the Middle Byzantine Period. Indeed, glazed and unglazed examples of wheel-thrown oil lamps with open forms can be identified in many centers. One of the centers where this type of lamp is particularly prevalent is Amorium, which stands out for being one of the cities where this lamp type was found in large quantities. This density is an important piece of data in terms of contributing to the studies on lamp findings. Amorium lamp findings were discovered in the Church A, Large Area, and Large Building-East (LBE) in the Lower City, as well as in the Inner Wall and Basilica B in the Upper City. A total of 57 lamps considering their form and fabric have been introduced in detail. They were also dated based on the layers in which they were found and by comparison with similar examples from other sites.

Keywords: Amorium, Byzantium, Medieval Archeology, Terracotta Lamp, Lighting Devices.

Giriş

Amorium kenti (Resim 1), MÖ 2000'lerden itibaren Hitit, Frig, Roma ve Bizans'ın yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde de yerleşim görmüş antik bir kenttir. Coğrafi konum olarak, günümüzde Afyonkarahisar iline bağlı Emirdağ ilçesinin 12 km doğusundaki Hisarköy'de yer almaktadır. Kent, Roma Dönemi'nde İmparator Caracalla'nın (MS 211-217) başa geçtiği yıllara kadar Phrygia'da kendi parasını basan ilk kentlerden biri olma özelliğine sahiptir. Kent kazılarında tespit edilen mimari plastik parçalar ile bir kamu yapısına ait olabileceği düşünülen yazıtlar, Roma Dönemi'nde kentte tapınak, forum, hamam gibi yapıların olabileceği yönünde önemli veriler sunmaktadır¹. Günümüzde izleri görülebilen kent surları, Bizanslı tarihçi Georgios Kedrenos'a göre İmparator Zeno (MS 474-491) tarafından inşa ettirilmiştir². MS 4. ve 6. yüzyıllar arasında ekonomik ve kültürel bağlamda gelişmeye devam eden kent, MS 7. yüzyıla gelindiğinde Anadolu'daki başlıca yol güzergâhları üzerindeki konumundan dolayı³ Anatolikon Themasi'nin başkenti olmuş ve bu dönemde hem askerî hem de idari bir merkez olarak ön plana çıkmaya başlamıştır⁴. Öte yandan stratejik konumundan dolayı MS 7. yüzyıldan 9. yüzyıl ortalarına kadar önce Emeviler daha sonra da Abbasiler Dönemi'nde çok sayıda Arap akınına uğramıştır⁵. MS 9. yüzyılda Bizans Devleti idaresindeki "Amorium Hanedanı" nedeniyle kentin önemi artmış, MS 838 yılında, Abbasi Halifesi Mu'tasım'ın (MS 833-842) ordusu tarafından yeniden kuşatılmıştır⁶. Son olarak Tarsus Emiri'nin ordusu tarafından MS 931 yılında yeniden kuşatılan kent⁷, Bizans egemenliğindeki varlığını 11. yüzyıl ortalarına kadar devam ettirmiştir⁸.

Amorium'daki Bizans varlığının sonlarına doğru Selçuklu Sultanı Alparslan ile uyuşmazlık içinde olan Selçuklu komutanı Afşin Bey ile Ahmetşah, Anadolu içlerine doğru kaçarak burada

1 Lightfoot-Lightfoot 2007, 32-33.

2 Cedrenus 1838, 615.

3 Söz konusu güzergâhlardan biri, başkent Konstantinopolis'ten başlayarak Nikaea'nın (İznik) güneyinden Dorylaeum (Eskişehir-Şarhöyük) Amorium'dan geçerek İkonium (Konya) üzerinden Kilikia'ya ulaşmaktaydı. Bk. Winfield 1977, 152.

4 Ivison 2007, 29.

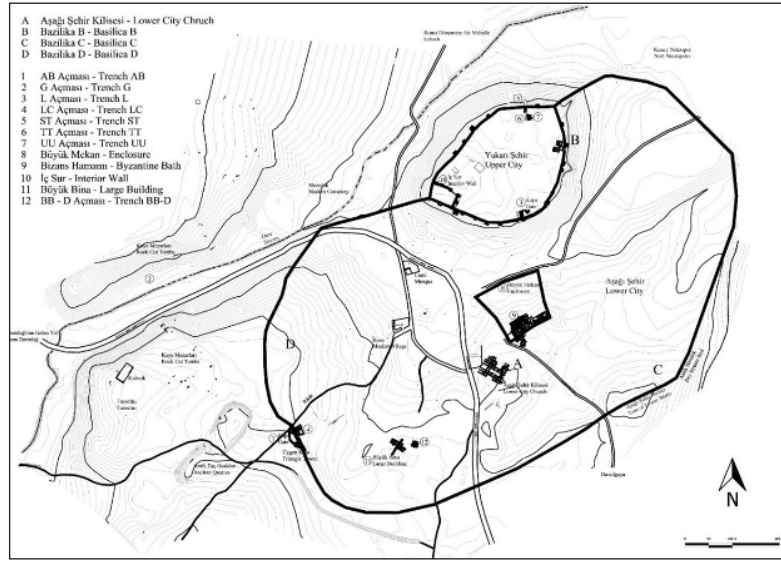
5 Belke-Restle 1984, 123; Ivison 2007, 25-59

6 Kuşatma ile ilgili detaylar için bk. Al-Tabari 1991, 108-109, 115-117; Vasiliev 1935, 326-337; Theophanes Continuatus 1938, 126.

7 Lightfoot-Lightfoot 2007, 59.

8 Yılmazyaşar-Demirel Gökalp 2021, 1021.

bir dizi akın gerçekleştirmiştir. Bu akınlardan birini de MS 1068 yılında Amorium üzerine düzenlemişlerdir⁹. Bu tarihten itibaren kentte Türk-İslam varlığı görülmeye başlamıştır. Kent kazılarında¹⁰ tespit edilen ve MS 1156-1257 yılları arasına tarihlenen sikke buluntuları da bu veriyi destekler niteliktedir¹¹. Yazılı kaynaklardan da kentteki Türk-İslam Dönemi yerleşiminin devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim coğrafyacı Ebü'l Fida, *Takvimü'l-Buldan* adlı eserinde, Amorium'da çoğunluğu Türkmen olan yerleşimcilerden bahsetmektedir¹². Yine kazı buluntuları arasında tespit edilen ve 14-15. yüzyıllara tarihlenen çok sayıda Beylikler ve Erken Osmanlı sırlı seramik buluntusu¹³ da bu yerleşimi destekler niteliktedir. Fakat Anadolu'da hakimiyet alanlarına yönelik çatışmaların yoğun olduğu MS 13-15. yüzyıllarda, Amorium'daki egemen gücü kesin bir dil ile ifade etmek zordur. Kent bu dönemde büyük olasılıkla Germiyan, Osmanlı ve Karamanoğulları Beyliği arasında dönem dönem el değiştiren bir bölge konumundadır. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde ise Hisarcık adıyla Barçınlı kazasına bağlı bir köy olduğu bilinmektedir¹⁴.

Resim 1. Amorium kent planı (Amorium Kazı Arşivi)

9 Ayönü 2014, 36.

10 Yukarı Şehir ve Aşağı Şehir olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılan kentteki ilk bilimsel çalışmalar, 1987 yılında Prof. R. Martin Harrison tarafından bir yüzey araştırması ile başlamış ve 1992 yılına kadar kazı çalışmaları sürdürülmüştür. 1993-2009 yılları arasındaki çalışmalar ise Dr. Chris Lightfoot tarafından yürütülmüştür. 1987-2009 yılları arasında kazı çalışmaları Yukarı Şehir'de yer alan L, TT ve UU alanları ile Aşağı Şehir'de yer alan A Kilisesi, Büyük Mekân, Büyük Bina ve Üçgen Kule gibi alanlarda gerçekleştirilmiştir. 2013 yılında Afyonkarahisar Müzesi başkanlığında ve Anadolu Üniversitesi'nden Prof. Dr. Zeliha Demirel Gökalp'in bilimsel danışmanlığında yeniden başlayan kazı çalışmaları, 2014 yılından itibaren Prof. Dr. Zeliha Demirel Gökalp başkanlığında devam etmektedir. 2013 yılından bu yana devam eden çalışmalar ise Yukarı Şehir İç Sur alanı ve Bazilika B ile Aşağı Şehir'de yer alan Büyük Bina-Doğu (BBD) alanlarında sürdürülmektedir.

11 Katsari vd. 2012, 175-176.

12 Koçak 2018, 62.

13 Böhlendorf Arslan 2004, Taf. 104-110; Özkul Fındık 2003, 105-118; Doğer-Armağan 2018, 71-110; Kurt 2022, 2291-2306; Kurt 2023, 263-281.

14 Amorium Türk İslam Dönemi yerleşimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Yılmazyaşar-Demirel Gökalp 2021, 1017-1050.

Amorium Pişmiş Toprak Kandil Buluntuları

Eski çağlardan bu yana çeşitli mekânların aydınlatılmasında kullanılan pişmiş toprak kandiller, genellikle el yapımı, kalıp yapımı ve çark yapımı olmak üzere üç farklı teknikle üretilmişlerdir¹⁵. Roma Dönemi'nde kalıp tekniği kullanılarak kapalı bir form ve bezeyici bir üslupla üretilen kandiller, 7. yüzyıldan sonra mumun yaygınlaşmasıyla birlikte azalır¹⁶. Bu tip kandiller, daha sonraki süreçte yerini Orta Bizans Dönemi çark yapımı kandillerine bırakır. Açık formda ve erken örneklerle oranla daha sade üretilen çark yapımı pişmiş toprak kandillerin köken olarak Suriye¹⁷, Kıbrıs¹⁸ ve Kuzey Afrika¹⁹ çıkışlı olduğu düşünülmektedir. Arap Kandilleri²⁰, Vandal Tip²¹ ya da Haçlı Dönemi Kandilleri²² olarak adlandırılan bu tipteki kandilleri, Anadolu ve Anadolu dışındaki birçok merkezde tespit etmek mümkündür. Söz konusu merkezlerden biri olan Amorium'da da çok sayıda çark yapımı kandil örneği ele geçmiştir. Daha önceki çalışmalarla yayımlanmış olan Amorium kandilleri, ele geçtikleri tabakalar ve benzer örneklerden yola çıkılarak 10-11. yüzyıllara tarihlendirilmiş ve ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır²³. Anadolu'da, Amorium dışında Komana kazı örnekleri²⁴ ile Yumuktepe kazılarında hem sırsız hem de yeşil ya da yeşilimsi kahverengi sırlı örnekler MS 11-12. yüzyıllara tarihlendirilmiştir²⁵. Hasankeyf Sahil Sarayı'nda İslami Dönem'e ait benzer örnekler MS 12. yüzyıla²⁶, Tarsus Arkeoloji Müzesi benzer örnekler MS 8-9. yüzyıllara²⁷, Siirt Çatıtepe Höyüğü benzer örnekler ise MS 10. yüzyıla tarihlendirilmiştir²⁸. Anadolu dışında ise Korinth kazılarında Broneer tarafından Tip XXXV olarak tanıtılan benzer örnekler MS 11-12. yüzyıllara²⁹, Kıbrıs örnekleri MS 10-12. yüzyıllara³⁰, Fustat örnekleri MS 10-11. yüzyıllara³¹ ve Beyrut örnekleri MS 8-9. yüzyıllara tarihlendirilmiştir³².

Yayımlanmış örnekler ile benzer formda olan ve bu çalışmada ele alınan çark yapımı pişmiş toprak kandil buluntuları; çanak, hazne, burun ve kulp bölümünden oluşmaktadır (Resim 2). Gövdesi tam ya da tama yakın örnekler üzerinden çanak bölümünün dairesel formda olduğu

15 Çokay 2000, 13; İnanan 2007, 50.

16 Çokay 2000, 26; Lightfoot 2019, 132.

17 Oziol 1977, 288.

18 Hubinger 1969, 152-153.

19 Brants 1998, 67-68.

20 Menzel 1969, 102.

21 Harrison 1993, 250.

22 Oziol 1977, 288.

23 Gill 2003, 65-71; Lightfoot 2012, 217-232.

24 Vorderstrasse 2019, 131-153.

25 Güngör vd. 2010, 333-341.

26 Yılmaz 2016, 281.

27 Özcihan 2018, 184-188, Kat.no. 132-136.

28 Güngör Alper 2021, 88.

29 Broneer 1930, 124.

30 Oziol 1977, Pl. 48/885, 887-889.

31 Wladyslaw 1979, 9-10; Kawatoko 1987, 52, Fig. 10/3c-3d.

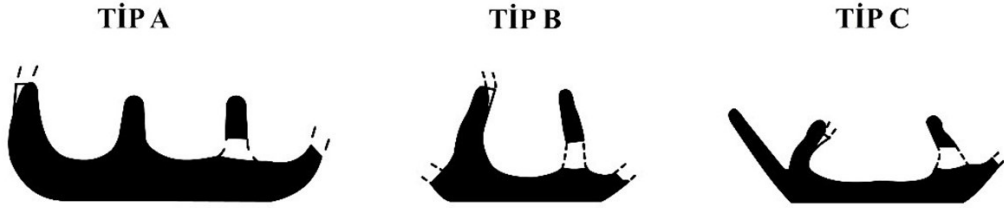
32 Masri 2019, 454-455, Kat. 343.

anlaşılmaktadır. Çanağın sivriltilmiş kısmını oluşturan burun bölümü, her iki yandan parmakla bastırılarak oluşturulmuştur. Çanağın ortasına oturtulan hazne ise dairesel formda olup gövdesinde bir çubuk yardımıyla açılan fitil deliği yer almaktadır. Fitil deliği burun bölümüne bakacak şekilde açılmıştır. Kandillerin taşınmasında pratik çözüm sağlayan kulp ise çanak bölümünün dış yüzeyinden başlayarak haznenin ağız kenarında sonlanmaktadır.

Resim 2. Çark yapımı ve açık formu pişmiş toprak kandil

Amorium kazılarının daha önceki çalışmalarla yayımlanmış benzer örnekler, hazne bölümleri göz önünde bulundurularak A, B ve C olmak üzere üç tipte ele alınmıştır³³. Bu çalışmada ele alınan kandil buluntuları da yine bu tipolojiye uygun olarak gruplandırılmıştır. Buna göre hazne bölümleri yukarıya doğru dik şekilde uzanarak yuvarlak bir ağızla sonlanan 31 adet kandil buluntusu (Kat.no1-31), Tip A olarak değerlendirilmiştir. Hazne bölümünün yukarıya doğru hafif iç bükey ve bombeli bir şekilde uzanarak yuvarlak bir ağızla sonlandığı 17 kandil buluntusu (Kat.no.32-48), Tip B ve son olarak hazne bölümleri Tip B'ye oranla daha dar bir açıyla yukarıya doğru uzanan daha bombeli ve iç bükey formdaki 9 kandil buluntusu (Kat.no.49-57) ise Tip C olarak değerlendirilmiştir (Resim 3).

Resim 3. Çark yapımı pişmiş toprak kandil tipleri

Ölçüleri alınabilen buluntuların çanak ağız çapları 6,9-8 cm, çanak dip çapları 3,1-5,5 cm, hazne ağız çapları 2,1-3,5 cm ve yükseklikleri 2,3-3,4 cm aralığında değişmektedir. Öte yandan her bir kandil buluntusunun kendi içindeki çanak ve hazne yükseklik oranları da değişmektedir. Çanak ve hazne yükseklikleri birbirine yakın olan örneklerin yanı sıra, çanağın ya da haznenin daha yüksek tutulduğu örnekler de mevcuttur. Hazne gövdesinde yer alan ve yakın genişlikte olan fitil deliklerinin ise buluntuların bir kısmında çubukla delindikten sonra hiç işlem görmediği bir kısmında da delindikten sonra parmak ile şekillendirildiği anlaşılmaktadır (Resim 4).

³³ Gill 2003, 65-71; Lightfoot 2012, 217-232.

Resim 4. Kandil haznelerinde yer alan fitil deliği örnekleri

Tamamı sırsız olan buluntuların açık kırmızı renkteki hamuru (5YR 7/6–7/8), orta sertlikte bir yapıya sahip olup ince mika ve kireç katkılıdır. Örneklerden bir kısmının hamur yüzeyinde ise krem ve gri renk tonları görülür. Ancak buluntuların kırık yüzeylerinden açık kırmızı renk hamur görülebilmektedir. Yüzeyde görülen krem ve gri renk tonlarının, pişirim sırasındaki ısı değişkenliğinden ya da işlevine yönelik kullanımı sırasında maruz kaldığı ısıdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim kandillerin işleve yönelik kullanımı sırasında oluşan yanık izleri (Resim 5) bazı örneklerde belirgin şekilde görülebilmektedir.

Resim 5. Kandil yüzeyinde işlevine yönelik kullanım izleri

Buluntu-Mekân İlişkisi

Amorium kazılarının daha önceki çalışmalarla yayımlanmış olan çark yapımı pişmiş toprak kandilleri ile bu çalışmada ele alınan örnekler, kentnin farklı alanlarında tespit edilmiştir. 2003 yılında yayımlanan 56 örnek 1988-1992 yılları arasında Aşağı Şehir Büyük Bina, Üçgen Kule ve A Kilisesi ile Yukarı Şehir L alanlarında³⁴, 2012 yılında yayımlanan 76 örnek ise 1993-2005 yılları arasında Aşağı Şehir Büyük Mekân, A Kilisesi, Üçgen Kule ve Yukarı Şehir L alanlarında ele geçmiştir³⁵. Bu çalışmaya konu olan 57 adet kandil buluntusu ise 2006-2009 ve 2013-2022 yılları arasında, kentnin Aşağı Şehir bölümünde yer alan A Kilisesi, Büyük Mekân

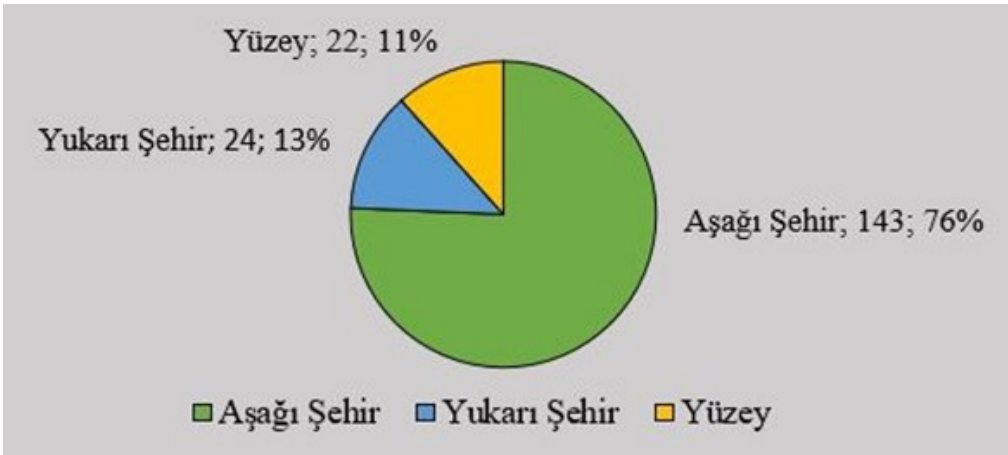
³⁴ Gill 2003, 65-71.

³⁵ Lightfoot 2012, 217-232.

ve Büyük Bina-Doğu ile Yukarı Şehir bölümünde yer alan İç Sur ve Bazilika B alanlarında tespit edilmiştir (Tablo 1). Yayınlanmış örneklerle birlikte toplam 189 adet olan kandillerden 143'ü kentin Aşağı Şehir bölümünde, 24'ü Yukarı Şehir'de ve 22'si ise yüzey buluntusu olarak ele geçirilmiştir (Tablo 2).

Buluntu Alanları ve Yılları	1988-1992	1993-2005	2006-2009 ve 2013-2022
Aşağı Şehir A Kilisesi	1	4	23
Aşağı Şehir Büyük Mekân	-	46	6
Aşağı Şehir Büyük Bina	32	-	-
Aşağı Şehir Üçgen Kule	13	12	-
Aşağı Şehir BBD	-	-	6
Yukarı Şehir L Alanı	6	5	-
Yukarı Şehir İç Sur	-	-	10
Yukarı Şehir Bazilika B	-	-	3
Yüzey	4	9	9

Tablo 1. Pişmiş toprak kandillerin tespit edildiği alanlar ve yıllara göre sayısal dağılımı

Tablo 2. Kandil buluntularının Aşağı Şehir, Yukarı Şehir ve yüzey buluntusu olarak sayısal dağılımı

Kandil buluntularının tespit edildiği alanlardaki tabakalar ve aynı tabakalarda ele geçen diğer buluntu türleri, kandillerin tarihlendirilmesi noktasında nitelikli veriler sunmaktadır. Nitekim kandil örneklerinden 23'ü (Kat.no.4, 5, 9, 11, 12, 14, 18, 24, 26, 30, 31, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 46, 52, 53, 57) Aşağı Şehir A Kilisesi'nin (Resim 6) MS 9-10. yüzyıllardaki ikinci

inşa evresi³⁶ ile kentteki Bizans varlığının sona erdiği MS 11. yüzyıl sonlarını kapsayan Orta Bizans Dönemi tabakalarında tespit edilmiştir. Aynı tabakalarda bu kandillerin tarihlendirmesine yardımcı olacak MS 10-11. yüzyıllara ait çok sayıda mezar yapısı, altın küpe, bronz haç, cam yüzük ve bilezik, mozaik ve fresko parçaları³⁷, bakır sikkeler, cam kandiller³⁸ ve ok ucu³⁹ gibi buluntular da ele geçmiştir.

6 adet kandil örneği (Kat.no.7, 8, 20, 28, 44, 49), içerisinde hamam yapısı⁴⁰, şarap işliği ve farklı işlevlerde kullanılan çok sayıda mekânın tespit edildiği Aşağı Şehir Büyük Mekân (Resim 6) alanında ele geçirilmiştir. A Kilisesi'ndeki verilere uygun şekilde, burada da MS 838 yılı Arap kuşatmasına ilişkin yıkım tabakası açığa çıkarılmıştır⁴¹. Daha önceki çalışmalarla yayımlanan kandil örnekleri⁴² ile bu çalışmada ele alınan 6 örnek, 838 yılı kuşatmasından sonra Büyük Mekân içerisindeki yeni inşa faaliyetlerini gösteren ve 10-11. yüzyıllara tarihlenen yapı bakiyelerinin tespit edildiği tabakalarda ele geçmiştir. Aynı tabakalarda Nikephoros Phokas Dönemi'ne (963-969) tarihlenen sikke buluntuları, 11. yüzyıla tarihlenen Anonim Follis sikke buluntuları ile 10-11. yüzyıllara tarihlenen sırsız seramik kap parçaları ile cam buluntuları tespit edilmiştir⁴³.

Aşağı Şehir Büyük Bina-Doğu (BBD), 6 kandil örneğinin (Kat.no.17, 22, 24, 42, 47, 55) ele geçtiği bir diğer alandır (Resim 6). Burada Aşağı Şehir A Kilisesi ve Büyük Mekân'dakine benzer şekilde hem mimari veriler ve hem de diğer arkeolojik buluntularla desteklenen bir Orta Bizans Dönemi evresinden söz etmek mümkündür. Alan içerisinde, yanarak çöken ahşap örtü sistemi, bir bireye ait yanmış iskelet kalıntısı ve *in situ* hâlde bulunan pithoslardan oluşan tabaka, MS 838 yılındaki Arap kuşatmasıyla ilişkili yıkım tabakası olarak tanımlanmıştır⁴⁴. Fakat aynı çalışmalarla A Kilisesi ve Büyük Mekân'daki verilere paralel şekilde, söz konusu kuşatmadan sonra kentte devam eden Bizans yerleşimine ilişkin bulgulara da ulaşılmıştır. MS 11. yüzyıla kadar devam ettiği düşünülen bu yerleşim tabakasında, 6 kandil örneğinin yanı sıra tarihllemeye yardımcı olabilecek MS 9-11. yüzyıllara tarihlendirilen seramik ısıtma kap parçaları⁴⁵, cam buluntuları⁴⁶ ve bronz stylus⁴⁷ gibi madenî eserler tespit edilmiştir.

36 Lightfoot-Lightfoot 2007, 89.

37 Lightfoot vd. 2008, 446.

38 Lightfoot vd. 2010, 135.

39 Yavaş vd. 2018, 186.

40 Koçyiğit 2006.

41 Ivison 2012, 60-65.

42 Gill 2003, 65-71; Lightfoot 2012, 217-232.

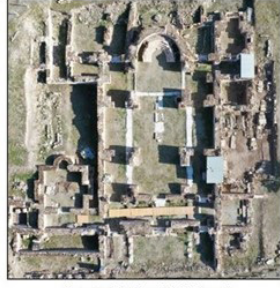
43 Ivison 2012, 78-84.

44 Demirel Gökalp vd. 2022, 509-511.

45 Demirel Gökalp-Kurt 2023, 173-188.

46 Demirel Gökalp vd. 2022, 509-511.

47 Demirel Gökalp 2021, 109.

Aşağı Şehir A Kilisesi

Aşağı Şehir Büyük Bina-Doğu (BBD)

Aşağı Şehir Büyük Mekân

Resim 6. Aşağı Şehir A Kilisesi, Büyük Bina-Doğu (BBD) ve Büyük Mekân alanları

Yukarı Şehir bölümünde yer alan İç Sur (İS) ve Bazilika B (Resim 7), pişmiş toprak kandil buluntularının tespit edildiği diğer alanlardır. Söz konusu buluntuların 10'u (Kat.no.1, 2, 6, 15, 16, 25, 35, 38, 45, 56) İç Sur'da, 3'ü (Kat.no.19, 23, 29) ise Bazilika B alanında ele geçmiştir. Kentteki Bizans varlığının 11. yüzyılda son bulmasıyla başlayan Türk-İslam Dönemi yerleşiminin Yukarı Şehir'de yoğunlaşmış olduğu, bugüne kadar yapılan çalışmalarla büyük oranda ortaya konmuştur⁴⁸. Her iki alanda da stratigrafiyi takip etmeyi zorlaştıran karışık dolgular nedeniyle, Aşağı Şehir'deki A Kilisesi, Büyük Mekân ve Büyük Bina-Doğu alanlarında olduğu gibi bir evre ayrımı yapmak şimdilik mümkün görünmemektedir.

Yukarı Şehir İç Sur

Yukarı Şehir Bazilika B

Resim 7. Yukarı Şehir İç Sur ve Bazilika B alanları

⁴⁸ Demirel Gökalp vd. 2022, 508-509.

Sonuç

Bir Orta Çağ kenti olan Amorium'da, 1987 yılından itibaren başlayan ve günümüze dek devam eden arkeolojik kazı çalışmalarında çok sayıda pişmiş toprak kandil buluntusu tespit edilmiştir. Amorium pişmiş toprak kandilleri, kandil yapım tekniği ve formunun süreç içerisindeki dönüşümüne uygun olarak Roma ve Erken Bizans Dönemi'nin kalıpla şekillendirilen kapalı formlu kandilleri ile Orta Bizans Dönemi'nin çarkla şekillendirilen açık formlu kandillerinden oluşmaktadır⁴⁹. Bu çalışmada, 2006-2009 ve 2013-2022 yılları arasında ele geçen 57 adet çark yapımı ve açık formlu pişmiş toprak kandil buluntusu ele alınmıştır. Amorium'un yayımlanmış kandil buluntularıyla ilgili yapılan tipolojiye⁵⁰ uygun olarak, söz konusu 57 adet kandil örneği, hazne bölümleri göz önünde bulundurularak Tip A, Tip B ve Tip C olmak üzere üç grup halinde değerlendirilmiştir. Birçok merkezde bu tip kandillerin kahverengi ve yeşil sırlı örnekleri tespit edilmiş olsa da bu çalışmadaki 57 örneğin tamamı sırsızdır. Yine de Amorium kazılarına ait yayımlanmış örneklerin bir kısmında kahverengi renk sırn tercih edildiği görülmektedir⁵¹. Fakat kahverengi sırlı bu örnekler, Amorium'da tespit edilen tüm çark yapımı pişmiş toprak kandil buluntularının çok az bir kısmını teşkil etmektedir. Dolayısıyla Amorium kandil örneklerinde sır uygulamasının çok tercih edilmediğine yönelik bir değerlendirmede bulunmak mümkündür. Ancak Brooner, Korinth'teki benzer örnekleri tanıttığı çalışmasında, sırsız örneklerin bu tip kandillerin erken örnekleri olduğunu daha sonra, sırasıyla kahverengi ve yeşil sırlı kandillerin üretildiğini ileri sürmektedir⁵². Brooner'in Korinth'teki kandillerle ilgili ortaya koyduğu bu gelişim çizgisi Amorium kandillerine uyarlandığında, Amorium sırsız kandilleri, kahverengi sırlı kandil buluntularının erken örnekleri olarak değerlendirilebilir. Amorium'daki sırlı örneklerin azlığı ise kentteki Bizans yerleşiminin 11. yüzyılda son bulmasıyla ilişkilendirilebilir.

Amorium çark yapımı pişmiş toprak kandillerinin ebat olarak Amorium'un⁵³ yanı sıra Komana⁵⁴, Yumuktepe⁵⁵, Hasankeyf Sahil Sarayı⁵⁶, Tarsus Arkeoloji Müzesi⁵⁷, Siirt Çattepe Höyüğü⁵⁸, Korinth⁵⁹, Kıbrıs⁶⁰, Fustat⁶¹ ve Beyrut⁶² örnekleri ile yakın ölçülerde olduğu görülmektedir. Bu da bu tip kandillerde yaklaşık olarak belli bir boyutun tercih edildiğini göstermektedir. Köken

49 Gill-Şen 2003, 25-63; Schoolman 2012, 193-215; Gill 2003, 65-71; Lightfoot 2012, 217-232.

50 Lightfoot 2012, 217-232.

51 Gill 2003, 65-71; Lightfoot 2012, 217-232.

52 Broneer 1930, 124.

53 Gill 2003, 65-71; Lightfoot 2012, 217-232.

54 Vorderstrasse 2019, 131-153.

55 Güngör vd. 2010, 333-341.

56 Yılmaz 2016, 281.

57 Özcihan 2018, 184-188, Kat.no. 132-136.

58 Güngör Alper 2021, 88.

59 Broneer 1930, 124.

60 Oziol 1977, Pl. 48/885, 887-889.

61 Wladyslaw 1979, 9-10; Kawatoko 1987, 52, Fig. 10/3c-3d.

62 Masri 2019, 454-455, Kat. 343.

olarak Suriye⁶³, Kıbrıs⁶⁴ ya da Kuzey Afrika'ya⁶⁵ atfedilen bu tip kandillerin, coğrafi olarak geniş bir alana yayılan farklı merkezlerde tespit edilmiş olması, kültürler arası bir etkileşimin varlığını ortaya koymaktadır. Bu etkileşim yoluyla farklı merkezlere dağılan çark yapımı kandillerin, taklit yoluyla benzer form ve boyutlarda üretilmiş olması mümkündür. Amorium'da yayımlanmış örneklerle⁶⁶ birlikte toplamda 189 adet olan kandil sayısı, Amorium'daki yerel bir üretimi işaret etmesi açısından önemli bir veri olabilir. Fakat yine de bu tip kandillerin kentteki üretimine ilişkin kesin bir değerlendirme yapmak şimdilik mümkün görünmemektedir. İlerleyen süreçte hem Amorium hem de diğer merkezlerde devam eden kazı çalışmaları, çark yapımı pişmiş toprak kandillerin üretim ve dolaşımına yönelik daha nitelikli değerlendirmelerde bulunmaya olanak sağlayabilir.

Buluntu-mekân ilişkisi bağlamında, Tablo 1 ve Tablo 2'den anlaşılacağı üzere, yayımlanmış örneklerle birlikte bu çalışmaya konu olan kandil buluntularının büyük bir çoğunluğu, kentin Aşağı Şehir bölümünde yer alan alanlarda ele geçmiştir. Yukarı Şehir bölümünde daha az sayıda örneğin tespit edilmiş olmasını buradaki Türk-İslam Dönemi yerleşimiyle açıklamak mümkündür. Türk-İslam Dönemi sakinlerinin barınmak için kentin Yukarı Şehir bölümünü tercih etmeleri, Aşağı Şehir'de Bizans'ın 11. yüzyıla kadar süren yerleşiminin daha net takip edilebildiği bir tabakalaşmaya olanak tanımıştır. Bu durum, çark yapımı pişmiş toprak kandillerin daha sağlıklı tarihlendirilebilmesi noktasında, Yukarı Şehir'e oranla daha nitelikli veriler sunmaktadır. Söz konusu veriler, bu tip kandillerin Amorium'da tam olarak ne zaman kullanıma girmiş olabileceğini kavrama noktasında henüz yetersiz olsa da genel bir tarihlendirme önerisine olanak tanımaktadır. Nitekim kandil buluntularının büyük çoğunluğu, Aşağı Şehir'de yer alan A Kilisesi, Büyük Mekân ve Büyük Bina-Doğu (BBD) alanlarında, 10-11. yüzyıl olarak tanımlanan tabakalarda tespit edilmiştir. Söz konusu alanlarda çeşitli mekânların gündelik aydınlatma ihtiyacını karşılamada kullanılan kandil buluntularını, ele geçtikleri tabakalar ve benzer örneklerden yola çıkarak 10-11. yüzyıllara tarihlemek mümkündür.

ETİK BEYAN/ETHICAL STATEMENT

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and all the works referred are mentioned in the bibliography.

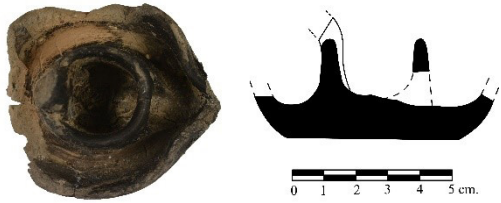

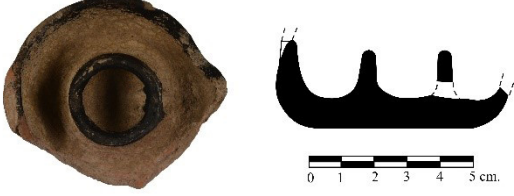
63 Oziol 1977, 288.

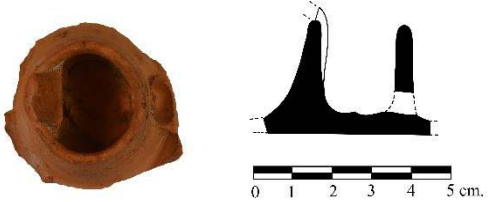
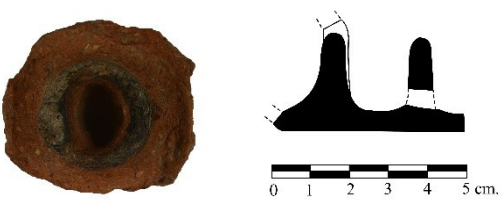
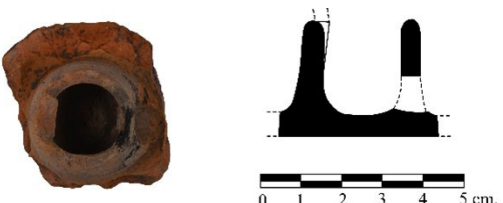
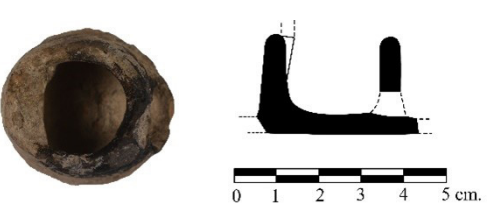
64 Hubinger 1969, 152-153.

65 Brants 1998, 67-68.

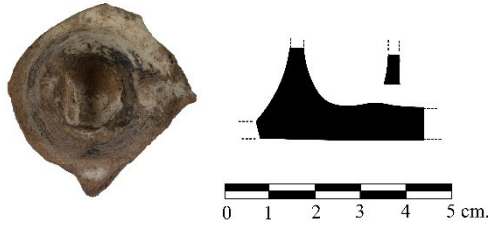
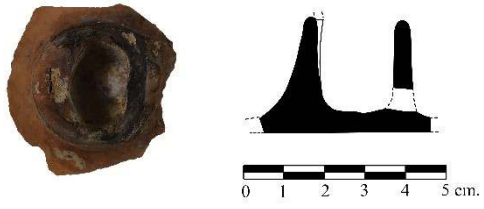
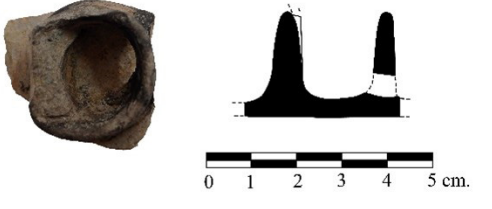

66 Gill 2003, 65-71; Lightfoot 2012, 217-232.

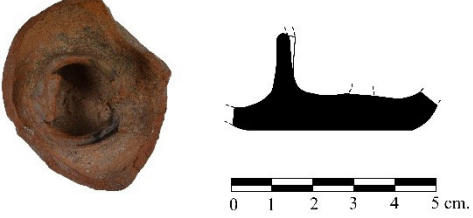

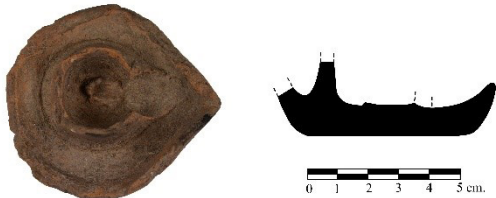
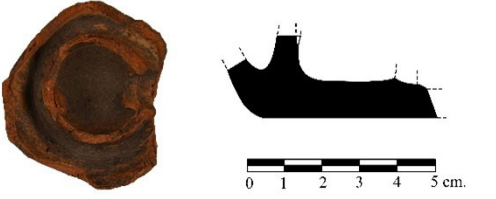
KATALOG

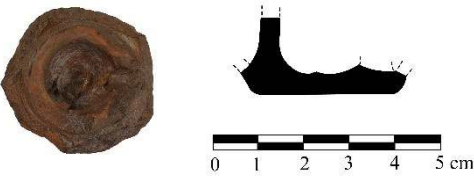
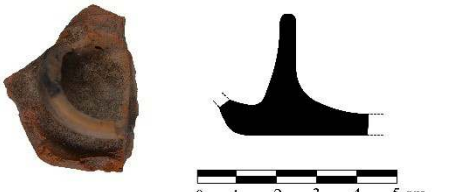
<p>Kat.no. 1: Tip: A Buluntu No: AMR'21-234 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS-32 Buluntu Yılı: 2021 Kontekst: 975.60-975.41 Ölçüleri: Yükseklik: 2,7 cm, Çanak Ağız Çapı: 7 cm, Hazne Ağız Çapı: 3 cm, Çanak Dip Çapı: 5,5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 2: Tip: A Buluntu No: AMR'18-56 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS-5 Buluntu Yılı: 2018 Kontekst: 976.28 Ölçüleri: Yükseklik: 2,6 cm, Çanak Ağız Çapı: 6,9 cm Hazne Ağız Çapı: 3,3 cm, Çanak Dip Çapı: 5,7 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 3: Tip: A Buluntu No: AMR'19-208 Buluntu Yeri: Yüzeý Buluntusu Buluntu Yılı: 2019 Kontekst: - Ölçüleri: Yükseklik: 2,8 cm, Çanak Ağız Çapı: 7 cm, Hazne Ağız Çapı: 2,6 cm, Çanak Dip Çapı: 5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 4: Tip: A Buluntu No: AMR'08-8253 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A13 Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: 518 Ölçüleri: Yükseklik: 2,8 cm, Çanak Ağız Çapı: 7,3 cm, Hazne Ağız Çapı: 3,1 cm, Çanak Dip Çapı: 5,3 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

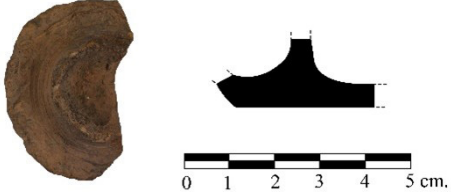
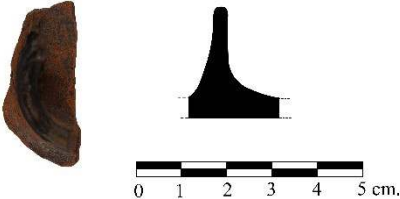
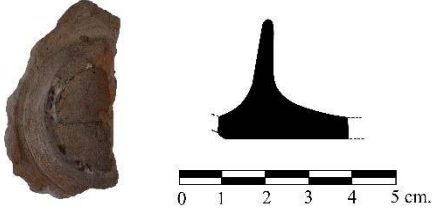
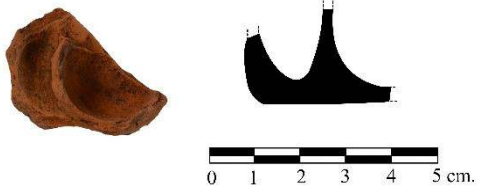
<p>Kat.no. 5: Tip: A Buluntu No: AMR'08-8339 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A32 Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: 558 Ölçüleri: Yükseklik: 2,2 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 3 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 6: Tip: A Buluntu No: AMR'21-236 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS-29 Buluntu Yılı: 2021 Kontekst: 975.52-973.44 Ölçüleri: Yükseklik: 2,3 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,8 cm, Çanak Dip Çapı: 4,5 cm Hamur: Kırmızı renkteki hamur (5YR 6/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 7: Tip: A Buluntu No: AMR'06-7508 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir Büyük Mekân XC Buluntu Yılı: 2006 Kontekst: 1024 Ölçüleri: Yükseklik: 3,1 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,7 cm, Çanak Dip Çapı: 4,8 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 8: Tip: A Buluntu No: AMR'06-8146 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir Büyük Mekân XC Buluntu Yılı: 2006 Kontekst: 1009 Ölçüleri: Yükseklik: 2,4 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,7 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

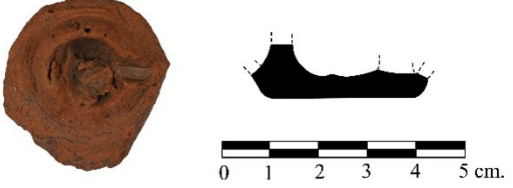
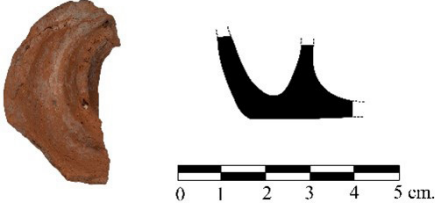
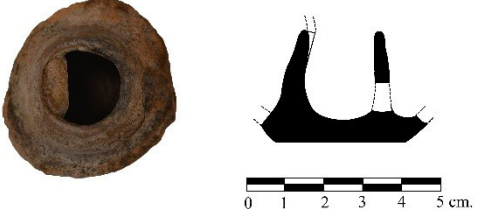
<p>Kat.no. 9: Tip: A Buluntu No: AMR'08-8295 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A19 Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: 1001 Ölçüleri: Yükseklik: 2,3 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,6 cm, Çanak Dip Çapı: 5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 10: Tip: A Buluntu No: AMR'21-238 Buluntu Yeri: Yüzey Buluntusu Buluntu Yılı: 2021 Kontekst: Yüzey Ölçüleri: Yükseklik: 2,4 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 3,5 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 11: Tip: A Buluntu No: AMR'06-7790 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A20 Buluntu Yılı: 2006 Kontekst: 208 Ölçüleri: Yükseklik: 3,3 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 3 cm, Çanak Dip Çapı: 5,2 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 12: Tip: A Buluntu No: AMR'08-8296 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A19 Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: 1001 Ölçüleri: Yükseklik: 3,3 cm, Çanak Ağız Çapı: Hazne Ağız Çapı: 2,7 cm, Çanak Dip Çapı: 4 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

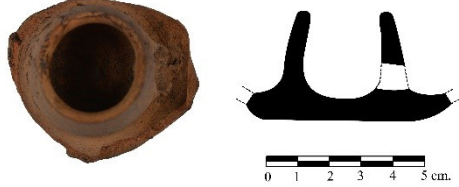
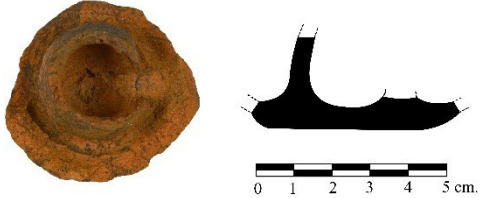
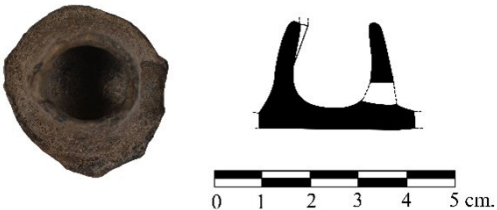

<p>Kat.no. 13: Tip: A Buluntu No: AMR'17-232 Buluntu Yeri: Yüzey Buluntusu Buluntu Yılı: 2017 Kontekst: Yüzey Ölçüleri: Yükseklik: 2,4 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,7 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 14: Tip: A Buluntu No: AMR'09-8507 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A29 Buluntu Yılı: 2009 Kontekst: 429 Ölçüleri: Yükseklik: 2,4 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,8 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 15: Tip: A Buluntu No: AMR'22-180 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS-35 Buluntu Yılı: 2022 Kontekst: 977.17-976.57 Ölçüleri: Yükseklik: 2,5 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,7 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 16: Tip: A Buluntu No: AMR'20-116 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS-5 Buluntu Yılı: 2020 Kontekst: 977.94 Ölçüleri: Yükseklik: 2,9 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

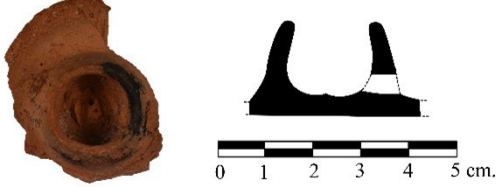
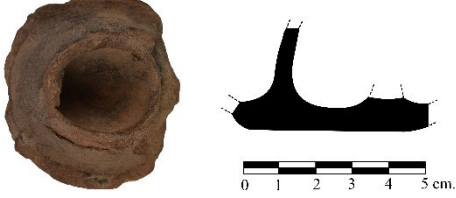
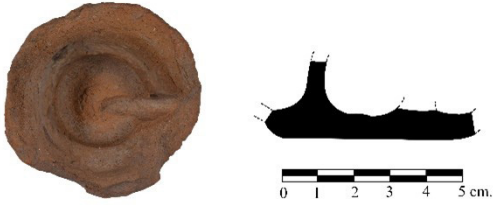
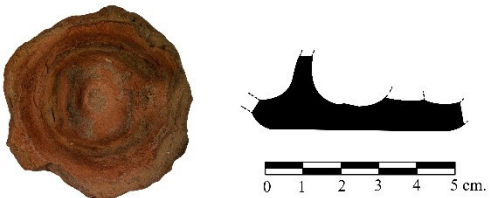
<p>Kat.no. 17: Tip: A Buluntu No: AMR'17-228 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir BBD Oda 15 Buluntu Yılı: 2017 Kontekst: 933.27-932.13 Ölçüleri: Yükseklik: 2,8 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,8 cm, Çanak Dip Çapı: 4,2 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 18: Tip: A Buluntu No: AMR'09-8443 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A36 Buluntu Yılı: 2009 Kontekst: 1100 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 19: Tip: A Buluntu No: AMR'18-306 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir Bazilika B Bo 1 Buluntu Yılı: 2018 Kontekst: 975.381-974.801 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 4,8 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 20: Tip: A Buluntu No: AMR'03-8363 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir Büyük Mekân XC Buluntu Yılı: 2003 Kontekst: 414 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5,4 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

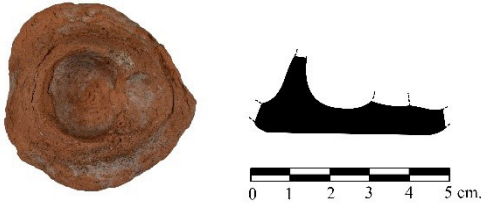
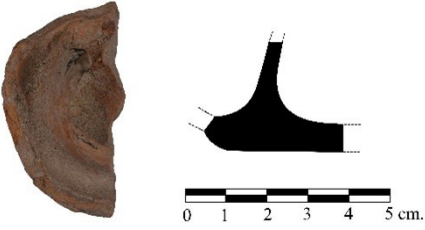
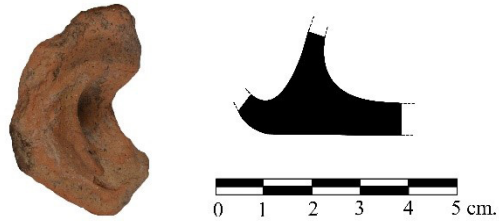
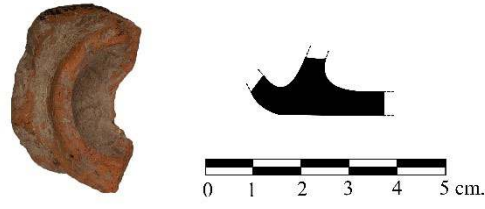
<p>Kat.no. 21: Tip: A Buluntu No: AMR'08-8241 Buluntu Yeri: Yüzey Buluntusu Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: Yüzey Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 22: Tip: A Buluntu No: AMR'17-231 Buluntu Yeri: BBD Oda 15 Buluntu Yılı: 2017 Kontekst: 932.02-931.44 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 23: Tip: A Buluntu No: AMR'20-118 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir Bazilika B Bo 1 Buluntu Yılı: 2020 Kontekst: 973.551 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 3,2 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 24: Tip: A Buluntu No: AMR'07-7858 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A20 Buluntu Yılı: 2007 Kontekst: 207 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: 3,2 cm, Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5,3 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

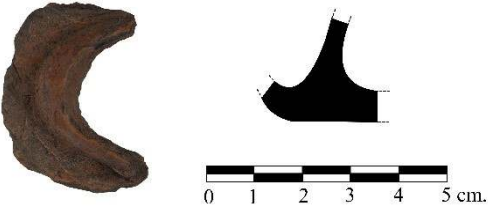
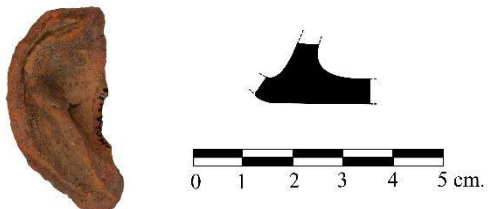
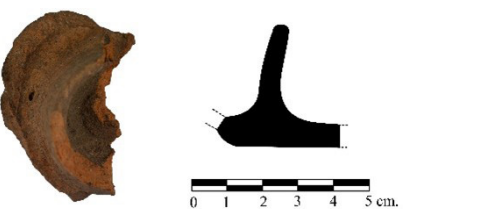
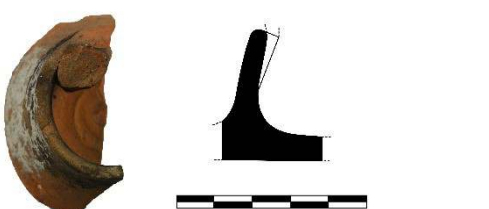
<p>Kat.no. 25: Tip: A Buluntu No: AMR'18-57 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS-5 Buluntu Yılı: 2018 Kontekst: 977.28 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5,3 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 26: Tip: A Buluntu No: AMR'07-7847 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A20 Buluntu Yılı: 2007 Kontekst: 204 Ölçüleri: Yükseklik: 2,5 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 3 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 27: Tip: A Buluntu No: AMR'17-227 Buluntu Yeri: BBD Oda 14 Buluntu Yılı: 2017 Kontekst: 931.36-931.07 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 28: Tip: A Buluntu No: AMR'06-7275 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir Büyük Mekân XC Buluntu Yılı: 2006 Kontekst: 1010 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

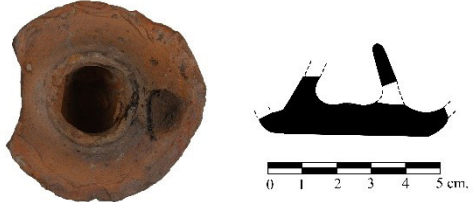
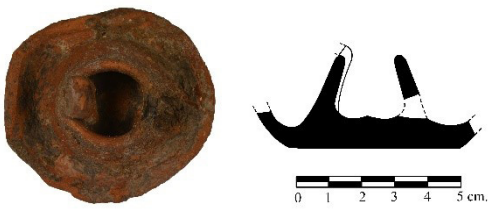

<p>Kat.no. 29: Tip: A Buluntu No: AMR'14-136 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir Bazilika B Bg5 Buluntu Yılı: 2014 Kontekst: 973.991-973.951 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5,2 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 30: Tip: A Buluntu No: AMR'08-8355 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A22, Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: 300 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 3,1 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 31: Tip: A Buluntu No: AMR'07-7837 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A22 Buluntu Yılı: 2007 Kontekst: 204 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5,5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 32: Tip: B Buluntu No: AMR'09-8497 Buluntu Yeri: Yüzey Buluntusu Buluntu Yılı: 2009 Kontekst: Yüzey Ölçüleri: Yükseklik: 3,3 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,6 cm, Çanak Dip Çapı: 4 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

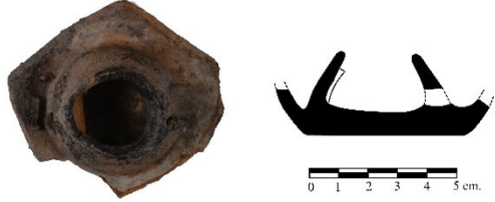
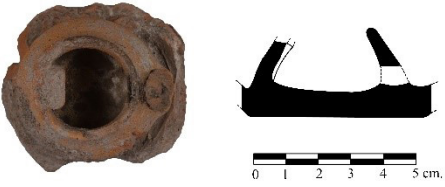

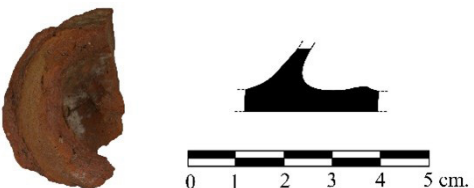
<p>Kat.no. 33: Tip: B Buluntu No: AMR'09-8441 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A19 Buluntu Yılı: 2009 Kontekst: 1005 Ölçüleri: Yükseklik: 3,5 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 3,4 cm, Çanak Dip Çapı: 5,5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 34: Tip: B Buluntu No: AMR'06-7821 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A20 Buluntu Yılı: 2006 Kontekst: 200 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 4,5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 35: Tip: B Buluntu No: AMR'14-142 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS GB-A1 Buluntu Yılı: 2014 Kontekst: 972.43-972.69 Ölçüleri: Yükseklik: 2,3 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,5 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 36: Tip: B Buluntu No: AMR'08-8263 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A13 Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: 527 Ölçüleri: Yükseklik: 3 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,1 cm, Çanak Dip Çapı: 5,2 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

<p>Kat.no. 37: Tip: B Buluntu No: AMR'09-8508 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A29 Buluntu Yılı: 2009 Kontekst: 429 Ölçüleri: Yükseklik: 1,9 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,7 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 38: Tip: B Buluntu No: AMR'21-237 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS-29 Buluntu Yılı: 2021 Kontekst: 976.65-975.82 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5,9 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 39: Tip: B Buluntu No: AMR'06-7519 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A21 Buluntu Yılı: 2006 Kontekst: 106 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5,3 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 40: Tip: B Buluntu No: AMR'07-7948 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A17 Buluntu Yılı: 2007 Kontekst: 304 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

<p>Kat.no. 41: Tip: B Buluntu No: AMR'08-8248 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A13 Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: 510 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 4,6 cm, Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 42: Tip: B Buluntu No: AMR'17-230 Buluntu Yeri: BBD Oda 15 Buluntu Yılı: 2017 Kontekst: 932.21-931.40 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 43: Tip: B Buluntu No: AMR'08-8252 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A13 Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: 518 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 5,2 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 44: Tip: B Buluntu No: AMR'06-7509 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir Büyük Mekân XC Buluntu Yılı: 2006 Kontekst: 7509 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 4,2 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

<p>Kat.no. 45: Tip: B Buluntu No: AMR'18-59 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS-12 Buluntu Yılı: 2018 Kontekst: 977.70 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 46: Tip: B Buluntu No: AMR'06-7515 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A21 Buluntu Yılı: 2006 Kontekst: 119 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 4 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 47: Tip: B Buluntu No: AMR'17-229 Buluntu Yeri: BBD Oda 17 Buluntu Yılı: 2017 Kontekst: 931.36-931.07 Ölçüleri: Yükseklik: 2,9 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 3 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 48: Tip: B Buluntu No: - Buluntu Yeri: Yüzey Buluntusu Buluntu Yılı: 2003 Kontekst: Yüzey Ölçüleri: Yükseklik: 3 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 3 cm, Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

<p>Kat.no. 49: Tip: C Buluntu No: AMR'06-7500 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir Büyük Mekân XC Buluntu Yılı: 2006 Kontekst: 1009 Ölçüleri: Yükseklik: 2,4 cm, Çanak Ağız Çapı: 8 cm, Hazne Ağız Çapı: 3,3 cm, Çanak Dip Çapı: 4,5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 50: Tip: C Buluntu No: AMR'05-7788 Buluntu Yeri: Yüzey Buluntusu Buluntu Yılı: 2005 Kontekst: Yüzey Ölçüleri: Yükseklik: 2,5 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,8 cm, Çanak Dip Çapı: 5,4 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/6) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 51: Tip: C Buluntu No: AMR'08-8218 Buluntu Yeri: Yüzey Buluntusu Buluntu Yılı: 2008 Kontekst: Yüzey Ölçüleri: Yükseklik: 2,6 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,9 cm, Çanak Dip Çapı: 6,2 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 52: Tip: C Buluntu No: AMR'07-7993 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A17 Buluntu Yılı: 2007 Kontekst: 306 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: 7,1 cm, Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 4,8 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

<p>Kat.no. 53: Tip: C Buluntu No: AMR'07-7838 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A20 Buluntu Yılı: 2007 Kontekst: 207 Ölçüleri: Yükseklik: 2,9 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 2,8 cm, Çanak Dip Çapı: 4,5 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 54: Tip: C Buluntu No: AMR'21-235 Buluntu Yeri: Yüzey Buluntusu Buluntu Yılı: 2021 Kontekst: Yüzey Ölçüleri: Yükseklik: 2,8 cm, Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: 3,2 cm, Çanak Dip Çapı: 5,2 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 55: Tip: C Buluntu No: AMR'17-224 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir BBD Oda 14 Buluntu Yılı: 2017 Kontekst: 931.36-931.07 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı - Çanak Dip Çapı: 5,3 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	
<p>Kat.no. 56: Tip: C Buluntu No: AMR'18-58 Buluntu Yeri: Yukarı Şehir İS-9 Buluntu Yılı: 2018 Kontekst: 978.57 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: - Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	

<p>Kat.no. 57: Tip: C Buluntu No: AMR'07-7994 Buluntu Yeri: Aşağı Şehir A Kilisesi A26 Buluntu Yılı: 2007 Kontekst: 609 Ölçüleri: Yükseklik: - Çanak Ağız Çapı: - Hazne Ağız Çapı: - Çanak Dip Çapı: 4 cm Hamur: Açık kırmızı renkteki hamur (5YR 7/8) orta sertlikte olup mika ve kireç katkılıdır.</p>	 <p>The image shows a reddish-brown ceramic fragment on the left and its silhouette on the right. Below the silhouette is a scale bar marked from 0 to 5 cm.</p>
---	--

KAYNAKLAR**al-Tabari 1991**

al-Tabari, *The History of al-Ṭabarī, vol. 33, Storm and Stress along the Northern Borders of the Abbasid Caliphate*, trans. C. E. Bosworth, Albany: State University of New York Press.

Ayönü 2014

Ayönü, Y., *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Belke-Restle 1984

Belke, K.-Restle, M., *Tabula Imperii Byzantini IV, Galatien und Lykaonien*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.

Böhlendorf Arslan 2004

Böhlendorf Arslan, B., *Die Glasierte Byzantinische Keramik aus der Tukey*, Ege Yayınları, İstanbul.

Bronner 1930

Bronner, O., *Corinth, Vol. IV, Part II, Terracotta Lamps*, Published for the American School of Classical Studies at Athens by Harvard University Press, Cambridge, Mass.

Brants 1913

Brants, J., *Antieke terra-cotta lampen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden*, Ministerie van Binnenlandse Zaken, Leiden.

Çokay 2000

Çokay, S., *Antikçağda Aydınlatma Araçları*, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

Demirel Gökalp 2021

Demirel Gökalp, Z. "Amorium Kazılarında Bulunan Styluslar", *TÜBA-KED* , 23, 99-117.

Demirel Gökalp vd. 2022

Demirel Gökalp, Z.-Erel, A. C.-Tsiviskis, N.-Yılmazyaşar, H.-Kurt, M., "2019 ve 2020 Yılı Amorium Kazıları" *2019 ve 2020 Yılı Kazı Çalışmaları*, C 4, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 567-518.

Demirel Gökalp-Kurt 2023

Demirel Gökalp, Z.-Kurt, M., "Amorium Kazılarında Bulunan Orta Bizans Dönemi Sırlı Isıtma Kapları", *TÜBA-KED* , 27, 237-252.

Doğer-Armağan 2020

Doğer, L.-Armağan, M. E., "Amorium, Yukarı Şehir İç Sur Alanı Kazısından Geç Orta Çağ Sırlı Seramikleri Üzerine İlk Gözlemler", *Art-Sanat*, 14, 71-110.

Gill 2003

Gill, M. A. V., "Middle Byzantine Terracotta Lamps", *Amorium Reports, II: Research Papers and Technical Reports*, ed. C. S. Lightfoot, British Archaeological Reports, Bar Publishing, Oxford, 65-71.

Gill-Şen 2013

Gill, M. A. V.-Şen, N. T., “Roman and Early Byzantine Terracotta Lamps”, *Amorium Reports, II: Research Papers and Technical Reports*, ed. C. S. Lightfoot, British Archaeological Reports, Bar Publishing, Oxford, 25-63.

Güngör Alper 2021

Güngör Alper, E., “Çattepe Höyüğü’nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 52, 77-90.

Güngör vd. 2010

Güngör, E.-Köroğlu, G.-Lafı, E., “Yumuktepe Pişmiş Toprak Kandilleri”, *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri : 14-16 Ekim 2009*, ed. K. Pektaş vd., Pamukkale Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü, Denizli, 333-341.

Harrison 1993

Harrison, R. M., “Amorium 1991”, *XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C II, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 247-259.

Hubinger 1993

Hubinger, U., *Die Antiken Lampen des Akademischen Kunstmuseums der Universität Bonn*, Deutsches Archäologisches Institut, Berlin.

Iverson 2007

Iverson, E. A., “Amorium in the Byzantine Dark Ages (seventh to ninth centuries)”, *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium, Vol. 2, Byzantium, Pliska, and the Balkans*, ed. J. Henning, Walter de Gruyter, Berlin, 25-29.

Iverson 2012

Iverson, E. A., “Excavation at the Lower City Enclosure”, *1996-2008, Amorium Report 3: The Lower City Enclosure, Finds Reports and Technical Studies*, ed. C. S. Lightfoot-E. A. Iverson, Ege Yayınları, İstanbul, 5-151.

İnanan 2007

İnanan, F., “İzmir Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil”, *Sanat Tarihi Dergisi*, 16/1, 49-65.

Katsari vd. 2012

Katsari, C.-Lightfoot, C. S.-Özme, A., “The Amorium Mint and Coin Finds”, *Amorium Reports 4*, Berlin.

Kawatoko 1987

Kawatoko, M., “Oil Lamps from Al-Fustat”, *Orient*, 23, 25-53.

Cedrenus 1838

Cedrenus, G., *Georgii Cedreni Historiarum Compendium*, Tome I, ed. I. Bekker, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae 8, Verlag E. Webar, Bonn.

Koçyiğit 2006

Koçyiğit, O., *Amorium Hamam Yapısı Tarihsel Süreç İçerisindeki İşlevsel Değişim*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Koçak 2018

Koçak, T., *Arkeolojik Veriler ve Yazılı Kaynaklar Işığında Amorium Kenti'nin Tarihi (En Eski Çağlardan Bizans Yerleşiminin Sonuna Kadar)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Kurt 2023

Kurt, M., "2022 Yılı Amorium İç Sur ve Bazilika B Kazıları Sırlı Seramik Buluntuları", *ASOS JOURNAL*, 136, 263-281.

Kurt 2022

Kurt, M., "Amorium İç Sur Kazıları (2020-2021) Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemi Sırlı Seramik Buluntuları", *ODÜSOBİAD*, 12/3, 2291-2306.

Lightfoot vd. 2010

Lightfoot, C. S.-Iverson, E. A.-Koçyiğit, O.-Şen, M., "Amorium Kazıları, 2008", *31. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C I, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 133-157.

Lightfoot vd. 2008

Lightfoot, C. S.-Koçyiğit, O.-Yaman, H., "Amorium Kazısı 2006", *29. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C I, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 443-466.

Lightfoot-Lightfoot 2007

Lightfoot, C. S.-Lightfoot, M., *Anadolu'da Bir Bizans Kenti Amorium*, Homer Kitabevi, İstanbul.

Lightfoot 2012

Lightfoot, C. S., "Middle Byzantine Terracotta Lamps 1993-2005", *Amorium Report 3: The Lower City Enclosure, Finds Reports and Technical Studies*, ed. C. S. Lightfoot-E. A. Iverson, Ege Yayınları, İstanbul, 217-232.

Lightfoot 2019

Lightfoot, C. S., "Lighting Devices Found at Byzantine Amorium (Turkey)", *Glass, Wax and Metal, Lighting Technologies in Late Antique, Byzantine and Medieval Times*, ed. I. Moutsianos-K. S. Garnett, Archaeopress Publishing, Oxford, 132-138.

Masri 2019

Masri, M. E., "Terracotta Oil Lamps from the Excavation at the BEY 004 Site (Beirut, Lebanon)", *Polish Archaeology in the Mediterranean*, 28/1, 423-459.

Menzel 1969

Menzel, H., *Antike Lampen, im Römisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz, Mainz.*

Oziol 1977

Oziol, T., *Salamine de Chypre VII: Les lampes du musée de Chypre, De Boccard, Paris.*

Özkul Fındık 2003

Özkul Fındık, N., “Turkish Glazed Pottery”, *Amorium Reports, II: Research Papers and Technical Reports*, ed. C. S. Lightfoot, British Archaeological Reports, Bar Publishing, Oxford, 105-118.

Özcihan 2018

Özcihan, İ., *Tarsus Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Schoolman 2012

Schoolman, E. M., “Roman and Early Byzantine Terracotta Lamps”, *Amorium Report 3: The Lower City Enclosure, Finds Reports and Technical Studies*, ed. C. S. Lightfoot-E. A. Ivison, Ege Yayınları, İstanbul, 193-215.

Theophanes Continuatus 1938

Theophanes Continuatus, *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus*, ed. I. Bekker, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae 45, Bonn.

Vasiliev 1935

Vasiliev, A. A. *Byzance et les Arabes. Tome I: La Dynastie d’Amorium (820-867)*. Éd. française préparée par Henri Grégoire et Marins Canard, Éditions de l’Institut de Philologie et d’Histoire Orientales, Corpus Bruxellense Historiae Byzantinae, Bruxelles, 1. Appendix: “Al-Mas‘udi”, 327-338.

Vorderstrasse 2019

Vorderstrasse, T., “Lamps from the Roman-Middle Islamic Periods”, *Komana Small Finds*, ed. D. B. Erciyas-M. Acara, Ege Yayınları, İstanbul, 131-153.

Yavaş vd. 2018

Yavaş, A.-Demirel Gökalp, Z.-Güder, Ü-Kurt, M., “Amorium Kazılarında Bulunan Bir Grup Ok Ucu”, *TÜBA-AR*, 23, 179-2209.

Yılmaz 2016

Yılmaz, G., “Hasankeyf Kazılarında Bulunan Seramik Kandiller”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 36, 275-288.

Yılmazyaşar-Demirel Gökalp 2021

Yılmazyaşar, H.-Demirel Gökalp, Z., “Amorium’da Yukarı Şehir İç Sur Kazıları (2014-2018)” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21/4, 1017-1050.

Wladyslaw 1979

Wladyslaw, B. K., "Medieval Ceramic Oil Lamps Fustat", *Ars Orientalis*, 8, 1-18.

Winfield 1977

Winfield, D., "The Northern Routes across Anatolia", *Anatolian Studies*, 27, 151-166.

